فصل اول: کلیات و مفاهیم

تعریف و تبیین موضوع

اهمیت و ضرورت تحقیق

اهداف و فواید تحقیق

پیشینه موضوع و تحقیق

سوالهای اصلی تحقیق

سوال های فرعی تحقیق

فرضیه تحقیق

روش تحقیق

واژگان کلیدی

مقدمه

خرافات جمع خرافه به معنای علامت و عقایدی است که برخلاف عقل و منطق و علم باشد و با موازین شریعت سازگار نباشد. و اوهام مانعی برای رشد فرد و اندیشه ی انسان ها به حساب می آیند و باعث دوری انسان ها از مسیر سعادت و کمال می شوند.

از آنجا که خرافات برخلاف عقل و منطق هستند و مهمترین عامل گسترش اسلام از بین بردن عقاید خرافی و آداب و رسوم حاصل از زندگی فردی و اجتماعی مردم است از این رو، مبارزه با خرافات یکی از اهداف بعثت پیامبران الهی بوده است.

پس ضرورت ایجاب می کند با شناخت خرافات، راههای مبارزه با آن را را مورد بررسی قراردهیم.

خرافات از موضوعاتی است که پیشینه آن به صدها سال پیش از میلاد مسیح بر می گردد به طوری که گاهی این باورها گریبان گیر بسیاری از دانشمندان و فلاسفه بزرگ نیز شده بود.

در این تحقیق سعی داریم به اهدافی نائل شویم از جمله: آشنا کردن مردم با پیامدهای خرافات، راه تشخیص خرافات از واقعیتها.

طبق مطالعه و تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده است به این نتیجه می رسیم که برای از بین بردن خرافات از سطح جامعه باید آگاهی مردم نسبت به خرافات بالاببریم زیرا خرافات بخاطر جهل و نادانی افراد در جامعه منتشر می شوند و هر چه افراد با دین و معارف دینی آشنا شوند و به نحو صحیح آنها را بشناسند کمتر به دامن خرافات می افتند.

و این نوشتار گامی است کوتاه در جهت شناسایی زمینه ها و عوامل خرفات و راه های مقابله با آن و بسیاری از موضوعات دیگر. بدان امید که بتواند برای همگان مفید واقع شود.

تعریف و تبیین موضوع

خرافات جمع خرافه به معنای عادات و عقایدی است که بر خلاف عقل و منطق و علم باشد و با موازین شریعت سازگار نباشد.

اوهام مانعی برای رشد خرد و اندیشه ی انسان ها به حساب می آیند و باعث دوری انسان ها از مسیر سعادت و کمال می شوند. پس با این وجود به چه علت مردم تحت تاثیر خرافه قرار گرفته و زندگی خود را بر این اساس تنظیم می کنند؟

موضوع خرافات در علوم مختلفی از جمله علم روانشناسی مورد بحث قرار گرفته است؛زیرا این امر باعث کاهش اضطراب و استرسهای زندگی و بهم ریختن روح و روان افراد می شود و با توجه به اینکه خرافه گرایی سرشت پاک انسانها را نابود می سازد و باعث فلج شدن روح جامعه و به انزوا کشیدن دین می شود از آن در علم عقاید بحث می شود.

در این نوشتار سعی بر آن داریم تا با بررسی خرافات و بیان پیامدهای آن در زندگی فردی و اجتماعی ، افراد را به این سمت و سو سوق دهیم که زندگی خود را بر مبنای واقعیت ها پیش برند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

از آنجا که خرافات، عاداتی هستند که بر خلاف عقل بشر و مخالف شریعت بوده و باعث تضعیف باورهای دینی و ضررهای مالی و بدنی می شود و با توجه به اینکه مهم ترین عامل گسترش اسلام از بین بردن عقاید خرافی و آداب و رسوم جاهلی از زندگی فردی و اجتماعی مردم است؛بنابراین ضرورت ایجاب می کند که موضوع خرافات را مورد بررسی قرار بدهیم.

اهداف و فواید تحقیق

هدف کلی :

تعریف خرافات و بیان راه های مبارزه با آن

اهداف جزئی:

- انواع خرافات و آثار سوء آن در زندگی افراد

-روشهای اسلام در مبارزه با خرافات

-میزان تشخیص خرافات از واقعیت ها

پیشینه ی موضوع تحقیق

بشر در زمینه اعتقاد به خرافه ، سابقه ای به طول تاریخ دارد و این در ذات بشر است که هر چند رو به آینده حرکت می کند ، اما گاهی به گذشته بر می گردد .انسان های ابتدایی ، تمام رویدادهای غیرعادی را به قوای مرموز و قدرت نامرئی ، مرتبط می دانستند. این نیروها به نظر آنها به عالم ارواح و جادوگران مربوط بوده اند و از آنجا که تمام امور زندگی روزمره خود را متاثر از نیروهای مرموز و ناشناخته می دانستند. به ناچار دنبال حامیانی می گشتند مثل رمال ها و جادوگران و یا متوسل به نمادها و سمبل هایی می شوند که به خاطر در دسترس بودن، به صورت تابو و بت گزینش می شوند. جادو و طلسم و اجرای آداب و رسوم خرافی ، از توصیه های جادوگران و رمالان برای کسب و درآمد بوده است.

پیشینه ی خرافات به صدها سال پیش از میلاد مسیح بر می گردد؛ به طوری که گاهی این باورها گریبان گیر بسیاری از دانشمندان و فلاسفه بزرگ نیز شده بود. به عنوان مثال : فیثاغورس فیلسوف و ریاضیدان یونانی که در حدود ۵۳۰ سال پیش از میلاد مسیح می زیسته ، معتقد بود که نباید آتش را با چاقو زیر و رو کرد؛ نباید از روی ترازویی که در حال وزن کردن است عبور کرد؛ دست ها را نباید با اشتیاق برای کسی تکان داد و نباید اجازه داد آب روی ناخن بماند.یکی از علت هایی که باعث شده زمان قبل از اسلام را عصر جاهلیت بنامند پیروی از باورهای غلطی که پیشینیان و نیاکان آنان داشتند و تعصب های بی جا مثل زنده به گور کردن دختران را که از نیکان خود به ارث برده بودند را عامل نامگذاری بدانیم و از طرف دیگر همواره خواص بشر یعنی انبیاء و علما در پی نابود سازی این خرافات چاره جویی کرده و می کنند.

در خصوص موضوع این تحقیق مؤلفین کتاب هایی را به رشته تحریر در آورده اند از جمله این کتاب ها، کتاب آقای محمود اکبری بنام «**خرافه ها و واقعیت ها**»، کتاب آقای سید اسماعیل شاکر اردکانی به نام« **خرافات در زندگی مردم**» و« **مجله مبلغان**» نوشته سید محمد حسن حسینی است که در این کتاب ها مباحث بصورت پراکنده بیان شده است. از این رو در این مجموعه سعی بر آن داریم با جمع آوری اطلاعات، مطالب را با چینش منطقی در ساختاری جدید ارائه دهیم.

سوال اصلی تحقیق

۱- خرافات چیست؟ وراه های مبارزه با آن کدام است؟

سوال های فرعی تحقیق

۲- خرافات به چند دسته تقسیم می شوند و چه آثار سوئی در زندگی افراد دارند؟

۳- روش اسلام در مبارزه با خرافات چه می باشد؟

۴- راه های تشخیص خرافات از واقعیت چیست؟

فرضیه تحقیق

۱- خرافات به عقاید و افکار نامعقول و بی اساسی گفته می شود که نشأت گرفته از جهل و نادانی، تقلید کورکورانه، غالب شدن احساسات بر تعقل است.

۲- اعتقاد به امور خرافی باعث می شود که ماهیت دین کم کم دگرگون شده و وقتی در موضوعی خرافات و امور ساختگی زیاد شود باعث شک و تردید در اصل موضوع شده و ایمان و اعتقاد مردم نسبت به آن ضعیف می گردد.

اثر دیگر خرافات این است که خرافات می تواند امت بزرگ اسلامی را دچار تزلزل و انحراف کند. که پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) در این زمینه نیز روایتی را نقل کرده اند و فرموده اند : ((نابودی امت من در سه چیز است : عصبّیت، مذهب قَدَری، روایت های بی اساس)).[1]

۳- اطلاع رسانی، بالابردن اعتماد افراد با دین و آموزه های دینی، بیان کردن ریشه و منشاء اصلی خرافات

---

[1] - محمد، محمدی ری شهری، میزان الحکمه، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۹، جلد ۱۴، ص ۶۶۶۷

منشأ اصلی خرافات همان روح و نفس بشر می باشد که در مقابل هیجانات مختلف واکنش های متفاوتی از خود بروز می دهد و اگر بشر از قدیم الایام این قدرت را داشت که به طور منطقی هیجانات خود را کنترل کند به واقع خرافاتی در کار نبود. به طور خلاصه می توان گفت که بشر سه عیب بزرگ داشت : یکی اینکه می ترسید. دیگر اینکه زود خیره می شد و حیرت می کرد و سوم این که نادان بود. «خوف، حیرت، جهل» سه انگیزه اساسی و مهم در افکار و خیالات خرافی است.

عقایدباطل، بدعت های خانمان برانداز ، مکتب های باطل، همه نتیجه دروغ هایی است که بر خدا و رسول بسته اند، تصور کنید در دروغ هایی که علمای یهود و نصاری جعل کرده و مردم را از پیروی اسلام باز داشتند. دروغ هایی که به وسیله معاویه، ابوهریره، سلاطین اموی و عباسی به رسول خدا –صلی الله علیه وآله و سلم– نسبت داده تا حق را در صورت باطل و باطل را در صورت حق ظاهر نمودند، در تاریخ مشهور است که معاویه پول کلانی «سمربن جندب» داد که روایت کرد : آیه «**وَ مِنَ الناسِ مَنْ یَشْتَری نَفْسَهُ اِبتغاد مَرضاتِ الله ...**[1]». درباره علی بن ابیطالب است.

قرآن مجید در آیات متعددی تابعان را که بدون تفکر از متوعان پیروی کرده اند اهل عذاب دانسته و عذرشان را قبول نمی دارد و می گوید : «**فَبَشِرْ عِبادَ الذینَ یَسْتَمِعونَ القولِ فَیتبعون احسنهِ ...**[2]»؛«یعنی سخن را می شنوند و درباره ی آنها فکر می کنند و بهترین آن را اختیار می کنند».

بنابراین هر راهی و هر کاری و هر دینی که انسان اختیار می کند باید اول آن را بفهمد و در اطراف آن تحقیق بکند، پس آن را قبول کرده و در راه آن قدم بردارد و در این راه اگر اشتباه هم بکند پیش خدا معذور خواهد بود.

خرافات انواع گوناگونی دارد که عبارتند از :

- خرافات مربوط به جهان بینی و اعتقادات
- خرافات مربوط به زندگی
- خرافات مربوط به مسایل ماوراء طبیعی
- خرافات مربوط به اعداد

تخریب و تحریف عقاید و باورهای مردم و جلوگیری از رشد فکری و علمی امت ها ، توجیه ضعف ها ، منافع درآمد از جمله اهدافی هستند که خرافات آنها را دنبال می کنند. و خرافات آثار سوئی نیز در بر دارد که مهم ترین آنها عبارتند از : مانع پیشرفت، تضعیف باورهای دینی، دین گریزی، ضررهای مالی و بدنی.

درزمینه ی روش مبارزه با خرافات اگر چه فلاسفه قدم های برجسته ای برداشته اند ولی به شهادت تاریخ ، نقش پیامبران در این مبارزه بسیار مهم بوده است. روش اسلام در مبارزه با خرافات دو جنبه سلبی و اثباتی

---

[1] –بقره،۲۰۷

[2] –زمر،۱۸–۱۷

دارد. روش سلبی اسلام برای مبارزه با خرافات این گونه بوده است که پیامبر اکرم –صلی الله علیه و آله– از ابتدا با اوهام و زنجیرهای بسته شده بر بال های اندیشه ی انسانی مبارزه می کرد. به گونه ای که قرآن یکی از اهداف پیامبر اکرم –صلی الله علیه و آله– را گسستن زنجیرها بر می شمرد. و در روش اثباتی قرآن پیروی از غیر علم و یقین را مذمت نموده و می فرماید: «هر مطلبی را که بدان یقین ندارید و برای شما ثابت نشده است، نپذیرید و به حدس و گمان تکیه نکنید».

روش‌قرآن در مبارزه با خرافات این گونه است که قرآن همیشه راه تفکر و اندیشیدن در آیات را باز گذاشته و بارها بر آن تشویق کرده است و تشویق به تفکر، وسیله نهادینه شدن فکر و تثبیت عقیده صحیح در جامعه است. و رسانه ها نیز در راه مبارزه با خرافات وظیفه ای بر عهده دارد با این بیان که رسانه ها ، وظیفه نظارت ، مراقبت و رساندن اخبار را بر عهده دارد؛ در انتقال فرهنگ در حکم انتقال دهنده فرهنگ برای انتقال ارزش ها و هنجارها از یک نسل به نسل دیگر قلمداد می شود و در مرحله همبستگی به انتخاب و تفسیر اطلاعات دست می زند و باعث کنترل افکار عمومی شده و به ثبات اجتماعی کمک می کند.

برای شناسایی احکام و عقاید شرعی و واقعی، از آداب و رسوم خرافی و جاهلی باید به منابع و مدارک مطمئن و مورد اعتماد مراجعه کرده، موارد مشکوک و مورد بحث را با آن بسنجیم و مقایسه کنیم تا هیچگاه از حقیقت ناب دین خدا و صراط مستقیم دین اسلام، جلو و عقب نیفتیم و در زمینه ی خرافات باید عقاید را بر ثقلین، خاروق اکبر، روایات و عقل عرضه داشت.

خرافه‌های رایج در زندگی افراد عبارتند از : شانس و اقبال، رمّالی، طلسم، قمر در عقرب. و واقعیت های رایج در زندگی افراد عبارتند از : چشم زخم، سحر، فال نیک، جن، خوبی و بدی ایّام، دعا، برکت، استخاره.

راهکارها و پیشنهادها

مسئله رواج خرافات و بدعت ها که یکی از موانع رشد و توسعه جامعه می باشد، چنان از اهمیت برخوردار است که خداوند منّان در آیاتی از قرآن کریم و لزوم دوری از این اعتقادات و باورهای خرافی، تأکید کرده، مؤمنان را از پیروی راه های غلط بازداشته و کسانی را که به راه و روش پدری و آبا و اجدادی، بدون تفکر، پای بندند مورد بررسی قرار داده و تصریح کرده که خرافات اعتقادات انسان را با مرحله کفر دگرگون می کند. در یک جامعه پویا که راه برای نشر عقاید مختلف و نقد آزادانه آنها مهیاست، نقد خردورزانه خرافات، حتی اگر بتواند از شدت عامل هیجانی که منجر به رواج خرافات شده بکاهد، حداقل می تواند، باعث شود که افراد درباره ی شیوه های فکر کردنشان، فکر کنند و این خود زمینه ای است برای اینکه حداقل گول کسانی را نخورند که خرافات را مایه ی ارتزاق خود ساخته اند.

یکی‌از مهمترین سلاح ها برای مبارزه با خرافات، آموزش و پرورش است؛ زیرا حرکت به سوی خردگرایی در جوامع و تشویق افراد به تفکر، یکی از راه های مقابله با خرافات است و این امر فقط در سایه آموزش و پرورش صحیح و همه جانبه، امکان پذیر است.

یکی از مسایل مهم در امر آموزش، برای کاهش خرافات، توجه به نقش دین و دستورات رهایی بخش اسلام و تأکید بر تفکر و اندیشیدن و پذیرش امور، پس از تحقیق و اثبات درستی آنهاست. در این راستا، آموزش ضمن خدمت معلمان و آشنایی عمیق آنها باکلام حق و سخنان گران قدر ائمه -علیهم السلام- و بزرگان دین، برای انتقال به دانش آموزان، از اهمیت زیادی برخوردار است.

نکته‌دیگر اینکه در نظام آموزشی ما باید محور همه چیز، علت یابی علمی پدیده های اجتماعی باشد؛ زیرا این امر باعث می شود نسلی که به دنبال موضوعات جدید است و به دنبال واقعیات می -گردد، به صورت منطقی و عقلانی، با محیط اطراف ارتباط برقرار کند؛ نه به طور خیالی و خرافه گرایانه. منافع کسب معرفت بشر در عین محدودیت، زیادند و نسل جوان باید یاد بگیرد که برای علت یابی پدیده هایی که در اطراف خود مشاهده می کند، به دنبال عقلانیت و منطق برود و موهومات و مسایل خرافی را با ذهن جست و جوگر خود، کنار بزند. کسب علم و معرفت برای انسان، یکباره و لحظه ای نیست؛ بلکه در طول زمان و آموزش مستمر و مستقیم و غیر مستقیم، صورت می گیرد. به این ترتیب رسالت رسانه و نهادهای آموزشی در زمینه اطلاع رسانی وآموزش درباره ی زیان های خرافه گرایی، بیش از هر زمان دیگر، سنگین شده است.

یکی‌دیگر از راه های از بین بردن خرافات، انتشار آنها در سطح جامعه است. اگر مردم جامعه نسبت به وجود برخی از اعتقادات کهنه و منسوخ و خرافی و غیر عقلانی، آگاه شوند، راحت تر نسبت به آنها واکنش نشان می دهند. بنابراین نه تنها چاپ و انتشار کتاب هایی در زمینه مسایل خرافی مفید است، بلکه نوشتن داستان ها و روایت ها و مقالات در روزنامه ها هم می تواند مفید باشد.

ساختن برنامه هایی به صورت طنز، فیلم، سریال توسط صدا و سیما نیز می تواند مفید باشد و در این میان از نقش وزارت فرهنگ و ارشاد و حتی آگاهی های تبلیغاتی شهرداری در سطح شهر نیز نباید غافل شد که می تواند در زدودن فرهنگ خرافه گرایی در سطح جامعه، کمک شایانی کنند.

بنابراین برای از بین بردن خرافات از زندگی افراد و جامعه باید به جهل زدایی پرداخت؛ زیرا از آنجا که اکثر اوقات مردم به دلیل نداشتن آگاهی در دام خرافات گرفتار می شوند اگر اطلاعات کافی و مناسب به آنان داده شود به طور قطع جلوی این امر گرفته خواهد شد.

و راه دیگر برای از بین بردن خرافات اضطراب زدایی است وقتی خراه ای شایعه می شود مردم از ترس به خطر افتادن برای خود زحمت درست می کنند اما اگر خیالشان راحت شود که خرافه ای بیش نیست به آن دامن نخواهند زد و همینطور معرفی الگوهای خرافه ستیز می تواند راهی مناسب برای از بین بردن خرافات باشد.قران کریم در یکی از روشهای اطلاع رسانی خود به معرفی الگوهایی پرداخته است که مردم را از خرافات بر حذر داشته و به مبارزه با خرافه پرستی دعوت می کند از جمله: وقتی مردم گرفتن خورشید را به

وفات فرزند رسول گرامی اسلام –صلی الله علیه و آله– منسوب دانستند به طور صریح به آن به مبارزه پرداختند.

محدودیت ها و مشکلات

هر کار تحقیقی بدون شک برای اینکه به نتیجه مطلوب برسد با مشکلات، موانع و محدودیتهایی روبرو است این تحقیق هم با مشکلاتی روبرو بوده است با وجود این مشکلات سعی شده این تحقیق به نحو مطلوب ارائه شود.

از جمله این محدودیتها می توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱ -کمبود منابع مورد نیاز؛ اگر چه کتابهایی وجود داشت ولی بیشتر مطالب آنها تکراری بود.

۲ -همراه شدن کار پژوهش با امتحانات نیمه دوم، کار تحقیقی را کمی مشکل کرد و روند فعالیت را کند نمود.

۳ -بالا بودن هزینه ای که باید صرف تایپ و تهیه این تحقیق شود.

نتایج

زندگی با باورهای منفی، غیر از پس رفت و عقب ماندگی هیچ حاصل دیگری نخواهد داشت. باورهای غلط در مورد همه چیز، از خرافات گرفته تا مسایل زندگی باعث دید منفی و اشتباه نسبت به زندگی شده و در نتیجه زندگی ما را در یک مکعب کوچک محدود خواهد نمود.

باید باورهای خود را شناخته، مثبت و صحیح آنها را پرورش داده و باورهای غلط و منفی را پاک کنیم.

خرافات‌به علت جهل و نادانی افراد در جامعه منتشر می شوند از آنجا که دین مقدس اسلام جامع و کامل است و هر چه افراد با دین و معارف دینی آشنا شوند به نحو صحیح آنها را بشناسند، کمتر به دامن خرافات می افتند. بنابراین در مجموع می توان گفت : باید فرهنگ کتابخوانی و مطالعه را بین افراد جامعه گسترش دهیم، از اساتید توانا و خوش بیان دعوت شود تا مسایل دینی را به طور کامل واضح و روشن تبیین کنند. به محض طرح برخی افکار و اندیشه ها که شائبه خرافه بودن یا سست بودن آن از نظر علمی و منطقی در آن وجود دارد، به مقابله برخواسته وآن را مستدل و منطقی تأیید یا رد کنیم. دامنه ی فعالیت افراد کم سواد یا بی سواد را تنگ و تنگ تر کرده و اجازه ندهیم افکار و اندیشه های آنها روی تابلو و در معرض مشاهده دیگران قرار گیرد و اولین فرصت افکار خرافه گونه را پاسخ روشنی گرانه داد، تا گسترش نیابد.

منابع و مآخذ

۱-قرآن کریم

۲- اکبری، محمود، **خرافه ها و واقعیت ها**، قم، سبط اکبر، ۱۳۸۷

۳- الحرعاملی، محمدبن حسن، **وسایل الشیعه**، ج۱۷، قم، انتشارات آل البیت، ۱۴۰۹ ه.ق

۴- حسینی، سیّد محمد حسن، **مبلغان**، قم، بینا، ۱۳۸۴

۵- دشتی، محمد، **نهج البلاغه**، قم، انتشارات بقیه الله، ۱۳۸۸

۶- دهخدا، علی اکبر، **لغت نامه**، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۶

۷- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، **مفردات راغب**، قم، دفتر نشر نوید اسلام، ۱۳۷۸

۸- شاکر اردکانی، سیّد اسماعیل، **خرافات در زندگی مردم**، قم، انتشارات پیام حجت، ۱۳۸۵

۹- طباطبایی، سیّد محمد حسین، **تفسیر المیزان**، ج ۲۰،۱۲،۷،۶،۵ ، قم، دارالکتب اسلامیه، ۱۳۷۵

۱۰- طبرسی، امین الاسلام فضل بن حسن، **مجمع البیان**، ج۸، تهران، انتشارات مطبوعات دینی،۱۳۸۲

۱۱-عبدالباقی، فواد، **معجم المفهرس**، تهران، نشر پرتو، ۱۳۶۴

۱۲-کلینی، محمدبن یعقوب، **اصول کافی**، ج ۴،۲،۱، قم، انتشارات اسلامیه، ۱۳۸۳

۱۳- مجلسی، محمد باقر، **بحارالانوار**، ج ۶ و ۱۵و ۷۷، قم، دارالکتب اسلامیه، ۱۳۸۱

۱۴- محلاتی، سیّد هاشم رسول، **غررالحکم**، قم، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۰

۱۵- محدثی، جواد، **فرهنگ عاشورا**، قم، نشر معروف، ۱۳۷۴

۱۶- محمدی ری شهری، محمد، **میزان الحکمه**، ج ۴،۱، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۹

۱۷- مطهری، مرتضی، **بیست گفتار**، تهران، صدرا، ۱۳۷۰

۱۸-معین، محمد، **فرهنگ فارسی**، تهران، سرایش، ۱۳۴۶

۱۹- مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، ج ۲۵،۶،۳، تهران، دارالکتب اسلامیه، ۱۳۷۴

۲۰- مکارم شیرازی، ناصر، **کتاب استفتانات جدید**، بیجا، مدرسه امام علی بن ابیطالب، ۱۳۸۳

۲۱- www.rasekhon.net

۲۲- www.ashora.com

۲۳- http://Porseman.net

۲۴-www. islampedia.ir